

УДК 378:373.2.011.3-051+373.2.016:511
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.74-2.33>

О. Г. Ємчик

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ

Статтю присвячено проблемі структури та змісту професійної готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до логіко-математичного розвитку дітей. Наголошено, що з метою якісної організації математичного розвитку дітей вихователю необхідно володіти математичними знаннями, вміння відбирати ті з них, які здатна усвідомити дитина дошкільного віку, розуміти закономірності формування логічних структур мислення і розвитку креативних здібностей, володіти засобами психолого-педагогічної діагностики дитячих досягнень, прогнозувати подальший математичний розвиток дітей.

Поняття «готовність» визначено як цілісну, відносно стійку, особистісну структуру, яка містить комплекс взаємопов'язаних мотиваційно-ціннісних, когнітивно-інтелектуальних та операційно-діяльнісних детермінант неперервного професійного зростання педагога, які забезпечують оптимальну реалізацію самоосвіти, самовиховання, самоактуалізації у професійній діяльності педагога. Враховуючи специфіку логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку, конкретизовано поняття «готовність майбутніх фахівців дошкільної освіти до математичного розвитку дітей» на основі системного, діяльнісного та компетентнісного підходів.

На основі аналізу освітніх програм і стандарту вищої освіти зі спеціальності «Дошкільна освіта» виділено загальні та спеціальні (фахові) компетентності, якими повинен оволодіти студент, з метою якісного здійснення логіко-математичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку. Для вивчення педагогічного конструкту готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до логіко-математичного розвитку дітей виділено такі її структурні компоненти: когнітивний, практично-діяльнісний, аксіологічний. Узагальнено три рівні готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до логіко-математичного розвитку дітей: початковий, базовий і високий.

Перспективи подальших досліджень визначено у розробці методики формування готовності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти до розвитку логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку.

Ключові слова: логіко-математичний розвиток, професійна готовність фахівця дошкільної освіти, готовність фахівця дошкільної освіти до логіко-математичного розвитку дитини.

Постановка проблеми. У зв'язку з тим, що дитина почала розглядатися як головний суб'єкт освітнього процесу, виникла потреба у перегляді всієї системи навчання і виховання дітей дошкільного віку та окремих її складників: цілей, принципів, методів. Ці зміни детермінували виникнення нових вимог до фахівців дошкільної освіти і їх професійної підготовки. Саме тому проблема підвищення якості освіти бакалаврів актуальна і важлива в сучасному педагогічному просторі.

Пошук комплексу дидактичних засобів, які забезпечують підвищення рівня сформованості професійної компетентності та готовності майбутнього педагога закладу дошкільної освіти, набуває все більшої актуальності. На жаль, нині вища педагогічна освіта має низку недоліків:

- не вирішено питання оптимального співвідношення і структурування теоретичної і практичної підготовки;
- у процес навчання бакалаврів не досить включені особистісні та інформаційні механізми;
- не приділяється належної уваги практико-орієнтованим технологіям навчання;

- не досить розроблені діагностичні методики визначення рівня готовності особистості до науково-дослідного та практичного видів професійної діяльності;

- відсутня система критеріїв і показників, які дозволяють оцінити рівень готовності бакалавра до професійної діяльності в закладі дошкільної освіти;

- у програмах освітнього стандарту не приділяється належної уваги інтегративним аспектам підготовки педагога закладу дошкільної освіти.

Процесу підвищення якості освітнього процесу бакалаврів сприяє інтеграція методико-математичних дисциплін у навчання. Ефективність і якість навчання дошкільнят математиці залежать від багатьох чинників, серед яких провідна роль належить методико-математичній підготовці педагога, формуванню його методико-математичної компетентності та готовності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів

присвячено праці низки українських і зарубіжних науковців: Г. Беленької (формування професійної компетентності), С. Будака (підготовка до навчання іноземної мови), Л. Загородньої (формування основ педагогічної техніки), А. Залізняка (підготовка до роботи із батьками з морального виховання дітей старшого дошкільного віку), Т. Кулакової (комунікація в професійній діяльності), О. Кучерявого (організація професійного самовиховання), І. Слепцової (формування готовності до взаємодії з дітьми дошкільного віку), С. Тітаренко (підготовка до формування основних рухових вмінь і навичок).

При цьому в багатьох із наукових розвідок вказаних вище авторів поняття «підготовка» тісно пов'язане з поняттям «готовність» і розглядається як процес формування певного набору вмінь, навичок, якостей у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, тоді як готовність виступає результатом підготовки і передбачає їхню сформованість. Готовність є інтегративним утворенням, яке охоплює не лише здатність оперувати набутою сукупністю знань, умінь і навичок, але і бажанням здобувати їх та практично ними користуватися у своїй професійній діяльності, тобто зачіпає проблему мотивації до професійної діяльності педагога.

Мета статті – узагальнити структуру та зміст професійної готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до логіко-математичного розвитку дітей.

Виклад основного матеріалу. З метою якісної організації математичного розвитку дітей вихователю необхідно володіти математичними знаннями, вміти відбирати ті з них, які здатна усвідомити дитина дошкільного віку, розуміти закономірності формування логічних структур мислення і розвитку креативних здібностей, володіти засобами психолого-педагогічної діагностики дитячих досягнень, прогнозувати подальший математичний розвиток дітей. З огляду на перелічені професійні дії і вміння, можна говорити про необхідність вільного володіння не тільки психологічним, педагогічним і методичним змістом, але й предметним, у нашому контексті – логіко-математичним змістом професійної діяльності.

Дисципліни математичного змісту, які входять до навчальних планів підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта», здебільшого спрямовані на поглиблення знань і розуміння суті базових математичних понять і законів, необхідних у професійній діяльності фахівця дошкільної освіти в логіко-математичному розвитку дитини. Проте аналіз опитувань студентів – майбутніх педагогів дошкільної освіти та педагогів-практиків із різним досвідом роботи у Волинській області показав, що математичний складник їх професійної підготовки є найменш сформованим і має мінімальну цінність для них самих.

Студенти, які вивчають низку дисциплін логіко-математичного змісту, вважають, що отримані знання не знадобляться їм у професійній діяльності, вважаючи їх надмірними для освітньої діяльності з дошкільниками. У той же час більшість опитаних вихователів, які працюють в системі дошкільної освіти, вказали, що у них виникають труднощі в процесі здійснення логіко-математичного розвитку дітей, пов'язані з неповним і системним розумінням сутності математичного змісту понять.

Перш ніж перейти до розгляду досліджуваної проблеми, необхідно уточнити значення понять «готовність» і «готовність до логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку». В сучасній психолого-педагогічній науці існують два основних підходи до визначення змісту та структури психологічної готовності особистості до здійснення діяльності: функціональний та особистісний. З точки зору функціонального підходу готовність до діяльності визначається як певний стан психічних функцій, який забезпечує високий рівень досягнень при виконанні того чи іншого виду діяльності (Ф. Генон, Є. Ільїн, Н. Левитов, А. Пуні та інші) [1, с. 1].

Готовність у цьому контексті є стійким, багатоаспектним та ієрархізованим утворенням особистості, яке включає низку компонентів, адекватних вимогам, змісту та умовам діяльності, які в своїй сукупності дозволяють суб'єкту більш або менш успішно здійснювати діяльність (О. Винославська, К. Дурай-Новакова, Л. Карамушка, В. Моляко, М. Смульсон, Л. Орбан-Лембрик, А. Смирнова) [1, с. 1].

Теоретичний аналіз наукової літератури дає змогу визначити поняття «готовність» як цілісну, відносно стійку, особистісну структуру, яка містить комплекс взаємопов'язаних мотиваційно-ціннісних, когнітивно-інтелектуальних та операційно-діяльнісних детермінант неперервного професійного зростання педагога, які забезпечують оптимальну реалізацію самоосвіти, самовиховання, самоактуалізації у професійній діяльності педагога [2, с. 126].

Науковці М. Данилко, Н. Мацкевич визначають «готовність» як наслідок професійної підготовки людини. Це, зокрема, стосується і педагогічної діяльності, готовність до якої здійснюється через цілеспрямований розвиток особистості [3]. Науковці також виокремлюють різні види готовності: психологічну, науково-теоретичну, практичну, психофізіологічну, фізичну (В. Сластьонін); тривалу та короткочасну (Н. Левитов, А. Пуні, М. Дьяченко, Л. Кандибович) [4, с. 124].

Проведений аналіз наукових досліджень показав, що готовність до логіко-математичного розвитку дітей є важливим компонентом професійної компетентності сучасного фахівця дошкільної освіти. Однак досліджень, в яких цілеспрямовано

вивчалися структура і зміст такої готовності, не досить, з чим і пов'язана відсутність їх структурованого та науково обґрунтованого наповнення. З огляду на специфіку математичного розвитку дітей дошкільного віку, а також на результати теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури з проблеми готовності, ми конкретизуємо поняття «готовність майбутніх педагогів дошкільної освіти до математичного розвитку дітей» на основі системного, діяльнісного та компетентнісного підходів.

З позицій системного підходу готовність майбутніх фахівців дошкільної освіти до математичного розвитку дітей розглядається як підсистема професійної готовності, компоненти якої мають внутрішні взаємозв'язки, що забезпечують її функціонування і зв'язок з іншими підсистемами.

Сучасна система вищої освіти реалізує компетентнісний підхід, що зумовлено потребою суспільства в новому фахівцеві дошкільної освіти, який реалізовував би розширений спектр функцій. Основними результатами освоєння освітньої програми бакалаврату виступають універсальні, загальнопрофесійні та спеціальні компетентності, які остаточно формуються у студентів до кінця навчання.

Аналіз освітніх програм і стандарту вищої освіти зі спеціальності «Дошкільна освіта» дозволив виділити ті компетентності, якими повинен оволодіти студент з метою якісного здійснення логіко-математичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку:

– *загальні компетентності*: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт; здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями; здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

– *спеціальні (фахові компетентності)*: здатність до розвитку в дітей раннього та дошкільного віку базових якостей особистості; здатність до розвитку допитливості, пізнавальної мотивації, пізнавальних дій у дітей раннього та дошкільного віку; здатність до формування в дітей раннього та дошкільного віку первинних уявлень про предметне, природне, соціальне довкілля, властивості і відношення предметів; розвитку самосвідомості («я» дитини і її місце в довіллі); здатність до розвитку перцептивних, мнемічних процесів, різних форм мислення та свідомості в дітей раннього і дошкільного віку; здатність знаходити, опрацьовувати потрібну освітню інформацію та застосовувати її у роботі з дітьми, батьками.

Аналізуючи професійний стандарт педагога в контексті логіко-математичного розвитку дітей, нас цікавлять такі необхідні вміння та знання, які можуть бути представлені подальшим формуванням таких компетентностей: володіє теорією

і педагогічними методиками пізнавального розвитку дітей раннього та дошкільного віку.

Спираючись на діяльнісний підхід, бути готовим до логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку – означає володіти специфічними якостями фахівця дошкільної освіти, які дозволили б йому бути суб'єктом власного логіко-математичного розвитку як професійної характеристики, так і забезпечувати успішну організацію логіко-математичного розвитку дітей у закладі дошкільної освіти.

На підставі аналізу понять «готовність» і «логіко-математичний розвиток дітей дошкільного віку» можна дати таке визначення поняттю «готовність до логіко-математичного розвитку дітей» – інтегративна якість особистості, яка включає в себе сукупність знань, умінь і досвіду у вирішенні практичних і теоретичних завдань щодо логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку, а також наявність когнітивної обізнаності і потреби в безперервній логіко-математичній самоосвіті. Для вивчення педагогічного конструкту готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до логіко-математичного розвитку дітей необхідно виділити її структурні компоненти: когнітивний, практично-діяльнісний, аксіологічний.

Необхідність виділення когнітивного компонента готовності зумовлена тим, що компетентність не може існувати без повних, усвідомлених, глибоких, системних і гнучких знань майбутніх вихователів про предмет своєї діяльності, способи, засоби, прийоми, методи вирішення професійних завдань.

Виділення практично-діяльнісного компонента зумовлено тим, що майбутній фахівець дошкільної освіти повинен не лише знати особливості методики логіко-математичного розвитку дітей, а й уміти використовувати ці знання у професійній діяльності, в тому числі для вирішення нестандартних завдань при інтеграції освітніх ліній.

Системоутворюючим компонентом у структурі готовності є аксіологічний, що виражається у ставленні до здійснюваної діяльності. Саме він значно впливає на динаміку розвитку готовності, оскільки одним зі складників цього компонента є рефлексія, яка допомагає майбутньому педагогу усвідомити свої дефіцити і потенційні можливості.

Для виділення рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до логіко-математичного розвитку дітей необхідно враховувати повноту засвоєння компонентів розглянутої готовності як комплексу логіко-математичних, психолого-педагогічних і методичних знань, умінь і досвіду діяльності, а також особистісного ставлення до професійної діяльності.

У нашому дослідженні ми виділили три рівні готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до логіко-математичного розвитку дітей:

1. Початковий рівень. Характеризується вмінням застосовувати отримані математичні,

психолого-педагогічні та методичні знання на практиці за наявності шаблону або зразка, здатність вирішувати відомі, нескладні завдання, що не мають далекосяжних наслідків, часто зустрічаються.

2. Базовий рівень. Характеризується вмінням аналізувати, систематизувати математичний матеріал і бачити міждисциплінарні зв'язки; розпізнавати і виділяти необхідні знання при підготовці до безпосередньої освітньої діяльності.

3. Високий рівень. Характеризується вмінням аналізувати і систематизувати математичний матеріал, підбирати необхідний матеріал і «перетворювати» його на мову, доступну дитячому розумінню; володінням методами аналізу і синтезу проблем, які виникають при постановці логіко-математичних задач; способами прогнозування та оцінки результатів своєї діяльності, критичним осмисленням отриманих вмінь і навичок, а також рішенням нестандартних ситуацій.

Висновки і пропозиції. Розроблена структура і зміст готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку дозволили досить точно описати всі її елементи. На основі перерахованих вище компонентів можуть бути розроблені критерії та показники, а також діагностичний інструментарій виявлення рівня готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до логіко-математичного розвитку дітей. Завдання цілеспрямованого формування логіко-математичної готовності бакалавра не може

бути вирішене за допомогою традиційних методів підготовки. Потрібні нові підходи, які вимагають серйозних змін у змістовному і технологічному аспектах освітнього процесу закладу вищої освіти.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці методики формування готовності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти до розвитку логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку.

Список використаної літератури:

1. Іванова В. Психологічна готовність керівників закладу дошкільної освіти до прийняття управлінських рішень. *Гірська школа Українських Карпат*. 2013. № 10. С. 72–75.
2. Ліненко А.Ф. Готовність майбутніх вчителів до педагогічної діяльності. *Педагогіка і психологія*. 1995. № 1. С. 125–132.
3. Данилко М.Т. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх вчителів фізичної культури : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вихов. і спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Луцьк, 2000. 19 с.
4. Желанова В. Готовність майбутнього вихователя до розвитку творчого потенціалу дошкільника: сутність і структура. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2016. Вип. 1. С. 123–125.

Yemchuk O. The readiness of future specialists of preschool education for logical and mathematical development of children

The article deals with the research of the problem of structure and content of professional readiness of future specialists of preschool education for logical and mathematical development of children. It is emphasized that in order to qualitatively organize the mathematical development of children, the educator must have mathematical knowledge, be able to select those of them that a preschool child is able to understand, understand the patterns of logical structures of thinking and creative abilities, have the means of psychological and pedagogical diagnosis of children's achievements, to predict further mathematical development of children, etc.

The concept of "readiness" is defined as a holistic, relatively stable, personal structure that contains a set of interrelated motivational, cognitive-intellectual and operational determinants of continuous professional growth of the teacher, which ensure optimal implementation of self-education, self-education, self-actualization in professional activities. Taking into account the specifics of logical and mathematical development of preschool children, the concept of "readiness of future specialists of preschool education for mathematical development of children" is specified on the basis of systematic, activity and competence approaches.

Based on the analysis of educational programs and the standard of higher education in the specialty "Preschool education" general and special (professional) competencies that the student must have are identified in order to qualitatively implement the logical and mathematical development of children of early and preschool age. To study the pedagogical construct of readiness of future specialists of preschool education for logical and mathematical development of children, its structural components are distinguished: cognitive, practical-activity, axiological. Three levels of readiness of future specialists of preschool education for logical and mathematical development of children are generalized: primary, basic and high.

Prospects for further research are identified in the development of methods for forming the readiness of the future educator of preschool education to develop logical and mathematical competence of children of preschool age.

Key words: *logical and mathematical development, professional readiness of a preschool education specialist, readiness of a preschool education specialist for logical and mathematical development of a child.*